

Taula d'entitats
del Tercer Sector Social
de Catalunya

núm. 72
juny de 2025

Els drets socials en temps de desinformació

Els drets socials en temps de desinformació

Nereida Carrillo

Universitat Autònoma de Barcelona / Learn to Check

Doctora en Periodisme i Comunicació per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i presidenta de l'associació Learn to Check. Com a periodista, ha treballat en diversos mitjans de comunicació, com ara el diari ARA, la web de notícies de TV3 i la cadena SER. Actualment, és professora de Periodisme a la UAB i abans, ha impartit docència a diverses universitats: UPF, UOC i URV. És autora de "Fake Over" un manual il·lustrat per aprendre a contrastar adreçat al jovent que ha estat traduït a una desena d'idiomes. Les seves línies de recerca actuals són la desinformació i l'alfabetització mediàtica i informacional (AMI). Ha escrit un informe sobre desinformació per al CAPCIT del Parlament de Catalunya i ha estat una de les expertes consultades en un altre informe sobre desinformació de l'Oficina C del Congrés dels Diputats.

Learn to Check

Associació que promou l'AMI

Associació sense ànim de lucre que promou l'alfabetització mediàtica i informacional (AMI) per crear resiliència davant de la desinformació i fomentar el pensament crític. La seva activitat es vertebrava en quatre eixos: la formació per a tota mena de públics, els projectes innovadors d'educació mediàtica amb impacte social, la recerca en desinformació i AMI i la creació de recursos didàctics i divulgatius. Des del 2018, l'equip de Learn to Check ha format més de 18.000 persones a Catalunya i Espanya. En aquests anys, ha teixit col·laboracions amb més de 70 entitats, entre les quals, la Comissió Europea, el Parlament Europeu, el Ministeri de Cultura, el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya, l'agència EFE, Unicef Espanya, l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), entre d'altres.

Índex de continguts

■ 1. Introducció	4
■ 2. La desinformació: un glossari imprescindible	6
2.1. La desinformació: cap a una definició	6
2.2. Altres conceptes per entendre el fenomen: informació maliciosa, informació errònia i alfabetització mediàtica i informacional	9
■ 3. La societat de la desinformació	11
3.1. La desinformació avui: causes i abast	11
3.2. Els agents desinformadors i el seu entramat	14
■ 4. L'impacte de la desinformació	17
4.1. Els metadrets: llibertat d'expressió i dret a la informació	17
4.2. La desinformació en primera persona: vulneració dels drets individuals	19
4.3. L'impacte de la desinformació en els drets socials	20
4.4. Odi i discriminació	22
4.5. L'impacte de la desinformació en alguns col·lectius	23
4.6. L'impacte de la desinformació en la democràcia	25
■ 5. Experiències socials contra la desinformació	28
5.1. El moviment del fact-checking	28
5.2. L'alfabetització mediàtica i informacional (AMI)	30
5.3. Experiències des del tercer sector social	34
■ 6. Conclusions	36
6.1. Recomanacions per al tercer sector social	36
6.2. Recomanacions per als poders públics	37
6.3. Recomanacions per a la ciutadania	39
■ Referències	40

1. Introducció

La desinformació es considera una de les majors amenaces per als drets, les llibertats i les democràcies en el segle XXI. L'estudi d'aquest fenomen, i l'impuls de les reflexions i les accions per frenar els seus danys i avançar en la protecció i l'exercici dels drets, resulten imprescindibles. Fins al moment, s'han promogut sobretot estudis que posen el focus en les amenaces per a la seguretat nacional, en descriure els tipus i les estratègies de la desinformació, en identificar-ne responsables o bé en classificar i estudiar les narratives: la desinformació electoral, científica, de gènere, sobre migració. Però els abordatges des dels drets humans, que se centrin en l'impacte de la desinformació en les persones i en la societat, escassegen. A més, tampoc s'ha mapejat l'impacte i la feina que fan les entitats del tercer sector social al respecte. Aquest dossier intenta contribuir a cobrir aquests buits de coneixement i té com a objectiu final esperonar accions innovadores de resiliència i benestar.

La metodologia d'aquest treball contempla la revisió d'articles científics, informes, monografies, capítols de llibres i altres documents sobre els temes que ens ocupen. També s'ha enviat una enquesta en línia autoadministrada a les entitats que formen part de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, les respostes a la qual s'han emprat per elaborar alguns apartats. S'ha preguntat a les entitats sobre com els afecta la desinformació, quina formació tenen els seus i les seves professionals al respecte i quines mesures han posat en marxa en aquest àmbit.

El resultat de tot plegat és un dossier que obre amb un capítol, el segon, dedicat a un glossari bàsic per entendre el fenomen de la desinformació. El tercer capítol intenta aprofundir en aquesta realitat amb el dibuix del seu impacte avui, la indagació en les seves causes i també amb una aproximació al negoci de la desinformació i als actors que la

promouen. El quart capítol s'enfoca a reflexionar sobre l'impacte nociu d'aquesta tendència en els drets: els metadrets¹, els drets individuals i els drets socials. A més, es capbussa en les relacions entre la desinformació i els discursos d'odi per continuar constatant els danys que ocasiona a determinats col·lectius, com ara les persones migrades o homosexuals, i a les democràcies.

El dossier continua amb un capítol, el cinquè, dedicat a les respostes a la desinformació: des del moviment de la verificació d'informació (*fact-checking*), les iniciatives d'alfabetització mediàtica i informacional i les accions de les entitats socials. Finalment, les conclusions tanquen aquest document amb una bateria de recomanacions per al tercer sector social, per als poders públics i per a la ciutadania, amb l'objectiu que les reflexions d'aquest document siguin útils per actuar-hi.

¹ Els meta-drets, com veurem més endavant, són aquells drets necessaris per a l'exercici d'altres drets. El dret a la informació n'és un exemple.

2. La desinformació: un glossari imprescindible

Abans d'aprofundir en el conjunt de motius que expliquen i esperonen la desinformació i de desgranar les seves conseqüències, resulta pertinent emparaular el fenomen de manera adequada. Per això, el primer apartat d'aquest dossier inclou un glossari imprescindible sobre desinformació; un glossari que, per començar, explora **les diferències i els límits entre *fake news*, desinformació, FIMI i propaganda**. Aquestes reflexions es completen amb la definició dels termes *misinformation* o informació errònia, *malinformation* o informació maliciosa i alfabetització mediàtica i informacional (AMI).

2.1. La desinformació: cap a una definició

Les diferents maneres d'anomenar i definir aquesta tendència reflecteixen les visions distintes que existeixen a l'hora d'identificar el problema: hi ha qui posa l'accent en l'origen forà, qui assenyalava i criminalitza els mitjans de comunicació i qui mira d'obrir el camp d'estudi per incloure la complexitat dels mètodes, actors i efectes.

Si bé la denominació més coneguda i estesa és *fake news*, professionals de la verificació periodística, professionals de la informació i de l'àmbit acadèmic s'inclinen per descartar aquesta denominació. Aquest rebuig s'explica perquè és un concepte que reproduïx el discurs autoritari de Donald Trump i que s'empra per criminalitzar la premsa no afí o bé com a excusa per no retre comptes en l'exercici públic.

El concepte *fake news* per referir-se a la informació falsa resulta inadequat, doncs, per tres motius fonamentals. En primer lloc, perquè és un oxímoron, és a dir, un contrasentit. Si tenim en compte el codi deontològic i les regles de la bona praxi periodística, qualsevol informació s'ha de contrastar amb diverses fonts fiables abans de ser redactada, publicada i

difosa. Per tant, si hi ha un bon exercici professional, cap informació falsa pot arribar a esdevenir notícia i cap notícia hauria de contenir informació deliberadament falsa.

En segon lloc, **la denominació *fake news* simplifica una realitat molt més complexa**; dona a entendre que la manipulació de l'opinió pública es realitza a través de la difusió d'informació falsa quan, en realitat, hi ha moltes més maneres i estratègies, que van des de les granges de bots i trols² fins a les ciberestafes, passant pel pagament i complicitat de persones tertulianes, *gamers* i *influencers*.

Finalment, *fake news* criminalitza el periodisme, els mitjans de comunicació i les persones professionals contribuint a erosionar la seva credibilitat i culpant-los de forma exclusiva de la desinformació quan, en realitat, com veurem més endavant en aquest dossier, rere aquest fenomen trobem un conjunt d'actors diversos. Aquesta amalgama d'agents desinformadors inclou periodistes, mitjans, polítics, partits polítics, governs, associacions o entitats de la societat civil, empreses i influencers (Bradshaw i Howard, 2019).

Considerats els problemes del terme *fake news*, hi ha consens acadèmic i professional en utilitzar la denominació "desinformació". Entre les definicions més acceptades d'aquest terme, trobem la de Wardle i Derakhshan (2017), que l'entenen com **"informació que és falsa i ha estat creada deliberadament per perjudicar una persona, un grup social, una organització o un país"** (2017, p.20). En la mateixa línia, la Comissió Europea (2018), la descriu com "informació falsa, errònia o

2 Les granges de bots i trols són un conjunt organitzat de bots (comptes automatitzats) i de trols (comptes anònims de persones reals que es dediquen a provocar i pervertir el debat) que difonen de forma sistemàtica i organitzada desinformació i continguts d'odi amb un interès concret. Les granges de bots i trols formen part de l'activitat de determinades empreses que es lucren amb la desinformació. Una de les més famoses és l'Agència d'Investigació d'Internet (Internet Research Agency, IRA), vinculada a la desinformació russa i que, durant força temps, va dirigir Eugeni Prigozhin, cap del grup de mercenaris Wagner que lluita a la guerra d'Ucraïna i que va morir en estranyes circumstàncies.

enganyosa dissenyada, presentada i promoguda intencionalment per causar danys públics o per a lucrar-se" (Comissió Europea, 2018, p.10). Entre aquests potencials danys públics de la desinformació, trobem la vulneració de drets i totes les conseqüències que comporta per als individus i les societats democràtiques que analitzarem més endavant.

Abans, cal esmentar que, juntament amb el terme desinformació, n'ha emergit darrerament un altre: FIMI, un acrònim de *Foreign Information Manipulation and Interference* (FIMI) *Threats*. La Unió Europea, i en concret el seu Servei Europeu d'Acció Exterior (EEAS, per les sigles en anglès) l'empra sovint. S'entén com FIMI accions coordinades que procedeixen d'agents estrangers i que, malgrat no ser il·legals, sí que són nocives i pretenen manipular els processos polítics (EEAS, 2023). En aquest sentit, la desinformació forma part d'aquestes amenaces anomenades FIMI. Resulta significativa la tria d'aquesta paraula per posar en primer pla la desinformació que procedeix d'altres països, com ara la desinformació provinent de Rússia i de la Xina, sobre la qual se centra el darrer informe de l'EEAS, publicat el març de 2025, que poden eclipsar narratives desinformadores que brollen de la política domèstica.

A l'últim, per enllestir aquest glossari bàsic, és lícit preguntar-se sobre **la diferència entre desinformació i propaganda**. La desinformació és considerada una eina de propaganda. Però la propaganda no sempre utilitza la desinformació i abasta altres tècniques com ara l'exageració, la presentació esbiaixada dels fets o la simplificació, entre d'altres. Així, la desinformació és un fenomen per ella mateixa, però s'està configurant a la vegada com a mètode d'altres tendències del nostre temps que també erosionen drets i causen danys públics, com ara l'increment dels discursos d'odi, del feixisme, del neomasclisme i de les amenaces híbrides, accions que poden perjudicar individus o països sense reconèixer la bel·ligerància (Jungwirth et al., 2023) i que barregen mètodes digitals i manifestacions físiques.

2.2. Altres conceptes per entendre el fenomen: informació maliciosa, informació errònia i alfabetització mediàtica i informacional

En aquest apartat, abordarem altres conceptes rellevants com ara *malinformation* o informació maliciosa; *misinformation* o informació errònia i alfabetització mediàtica i informacional (AMI). N'hi ha molts més, com ara els 125 que es recullen en el document de “Trabajos del foro contra las campañas de desinformación”, publicat pel Departament de Seguretat Nacional del govern espanyol (Arce et al., 2024).

La *malinformation* o informació maliciosa i la *misinformation* o informació errònia són, juntament amb la desinformació, desordres informatius (Wardle i Derakshan, 2017), és a dir, són fenòmens problemàtics que es produeixen en la nostra relació amb la informació i els continguts.

La ***misinformation* o informació errònia** es refereix a la informació falsa en general. Així, és un gran conjunt d'informació que inclou la desinformació, però també tota aquella informació falsa que les persones que la distribueixen estan convençudes que és real. Per tant, no hi ha aparentment, al darrere, una intenció d'enganyar sinó més aviat equivocacions o errors per part de la font que emet la informació. Exemples d'informació errònia poden ser traduccions equivocades, errors amb les dades estadístiques, malentendre la informació satírica com un fet real o bé creure's la desinformació, per manca d'habilitats per contrastar, i compartir-la.

La ***malinformation* o informació maliciosa** abraça tant la informació falsa com real que té l'objectiu de fer mal, és a dir, de perjudicar a una persona, un col·lectiu, un govern, un país, una entitat o una empresa. Per tant, inclou la desinformació, però també altres continguts problemàtics com ara els insults, l'assetjament o *bullying*, o el porno de revenja³, entre d'altres. Val

3 Es coneix com porno de revenja la difusió de contingut sexual sense consentiment.

a dir que **la desinformació, la informació maliciosa i la informació errònia tenen fronteres poroses; no sempre és fàcil diferenciar-les i sovint apareixen barrejades.**

Davant tots aquests problemes, **l'alfabetització mediàtica i informacional (AMI) emergeix com una solució**; de fet, com la solució que genera més consens i que es considera més sòlida i duradora. L'AMI no és un concepte nou, sinó renovat. Si bé en la dècada dels 90, s'entenia l'AMI com la capacitat per entendre i interpretar de forma adequada els diferents llenguatges dels mitjans de comunicació, avui l'AMI abraça un camp molt més ampli i en contínua expansió i, a més, promou un comportament més actiu i empoderador. La UNESCO la defineix així:

«Abarca una sèrie de competències que permeten a les persones buscar, avaluar críticament, utilitzar i enriquir la informació i el contingut dels mitjans de comunicació apropiadament; conèixer els drets de cada usuari a Internet; comprendre com lluitar contra la incitació a l'odi en línia, la informació i les notícies falses i el ciberassetjament; comprendre les qüestions ètiques relacionades amb l'accés a la informació i el seu ús; i col·laborar amb els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació com a productors d'informació i continguts per promoure la igualtat, l'expressió personal, el pluralisme de la informació i dels mitjans, el diàleg intercultural i interreligiós i la pau» (UNESCO, 2018, p. 2).

Coneguts ja els conceptes més rellevants per emparaular el fenomen de la desinformació, avançarem en el coneixement del seu abast, les raons que l'expliquen, els actors que hi ha al darrere i els seus impactes.

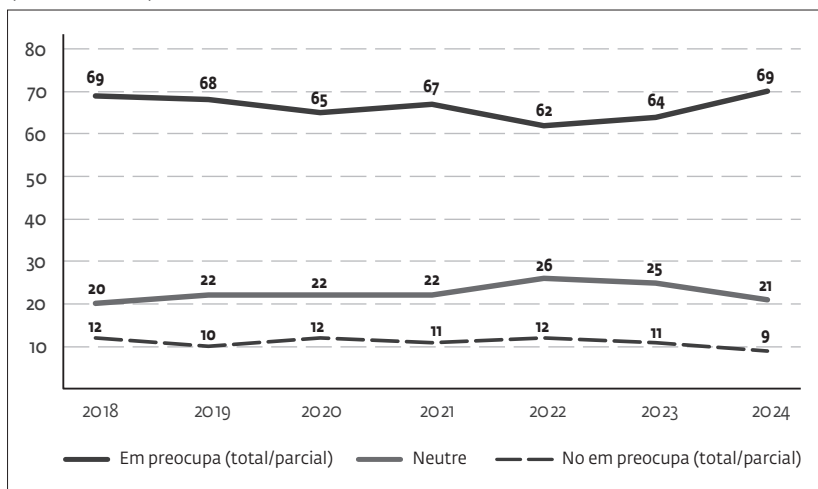
3. La societat de la desinformació

Tot i que alguns autors i algunes autores assenyalen una infl·xió en el creixement de la desinformació a partir del referèndum del Brexit i de les eleccions dels EUA l'any 2016, el cert és que la circulació d'informació falsa amb l'objectiu de manipular l'opinió pública ja existia abans. El que ha canviat són els mètodes i la dimensió. Amb les xarxes socials i els canals digitals, aquests continguts poden arribar de forma immediata a una gran quantitat de persones. A més, amb les eines d'IA, la generació de contingut fals malintencionat se sofistica i es popularitza a la vegada: es generen mentides més difícils de reconèixer mentre que enganyar està més a l'abast de tothom. En aquest apartat, explorem quin és l'abast d'aquesta tendència avui dia, com també qui hi ha al darrere i com s'organitza.

3.1. La desinformació avui: causes i abast

En els darrers anys, juntament amb l'increment de la desinformació, ha crescut la conscienciació de la població. Segons el [Digital News Report 2024](#) (Novoa-Jaso et al., 2024), un informe de referència sobre la informació (i la desinformació) en línia, **un 70% de les persones enquestades a Espanya està preocupada per la desinformació a internet**. Es tracta d'una xifra superior a la mitjana dels 47 països que formen part de l'estudi, on la preocupació mitjana se situa en el 59%.

Gràfic 1. Preocupació per les notícies falses a Internet (2018-2024)

Font: Digital News Report Espanya 2024. Universitat de Navarra.

El gràfic mostra que la preocupació pel que és rigorós i el que és fals a internet s'enfila fins a xifres superiors a l'etapa pandèmica. En aquesta línia, el World Economic Forum, en el seu Informe de Riscos Globals 2025, situa la desinformació com a principal risc global a curt termini; i ja és el segon any consecutiu que això ocorre. Múltiples raons s'esgrimeixen per explicar-ho, però resulta innegable que una preval sobre les altres: **la desinformació és un negoci molt lucratiu**.

Malgrat les dificultats per resseguir i quantificar el volum de negoci total de la informació amb intenció manipuladora, diversos informes i investigacions han mirat de trobar les xifres. Així, s'estima que, entre 2009 i 2020, es van invertir més de 53 milions d'euros en la contractació d'empreses privades que oferien l'anomenada *computational propaganda* o tàctiques relacionades amb la desinformació (Bradshaw et al. 2021). De fet, només entre gener de 2019 i novembre de 2020, els actors vinculats a la desinformació van gastar més de 9 milions d'euros en anuncis a Facebook (Bradshaw et al. 2021). Una altra xifra

reveladora: **es calcula que les principals webs de desinformació generen més de 67 milions d'euros anuals** (76 milions de dòlars) **en ingressos publicitaris**; una part d'aquest pastís és per a grans plataformes com ara Google.

La desinformació **engreixa els beneficis i les fortunes de multitud d'actors: no només d'empreses privades** que l'inclouen en la seva cartera de serveis, **sinó també de petites empreses, grups d'interès i de les grans plataformes, xarxes socials i empreses tecnològiques**. De fet, el contingut desinformatiu és aquell que genera més *engagement* després del contingut il·legal i, per tant, les grans tecnològiques no tenen cap problema a reconèixer que els viralitzen com una manera d'incrementar la seva activitat i, conseqüentment, els seus ingressos. Grans empreses tecnològiques estan guanyant diners amb l'odi que es troba en la medul·la de la desinformació, amb la vulneració de drets i la generació de malestar a gran part de la població mundial.

Juntament amb la capacitat lucrativa de la desinformació, hi ha **moltes altres causes que contribueixen a consolidar i engrandir** aquesta realitat. En primer lloc, **la desconfiança en les persones que es dediquen a la política i al periodisme, en els governs i en els mitjans de comunicació** (Ipsos, 2024). En segon lloc, cal destacar **el funcionament de les xarxes socials** que, per disseny, fomenten l'addicció i la polarització. Les xarxes socials, que van tenir com a carta de presentació la capacitat per crear una conversa global, han acabat esdevenint -pel seu disseny, ús i direcció- un espai tòxic per a la batussa digital perpètua.

Les raons que expliquen la desinformació no s'acaben aquí i continuen amb **altres factors tecnològics, socials i psicològics** (*Oficina de Ciencia y Tecnología del Congreso de los Diputados*, 2023). Així, el ràpid desenvolupament de la intel·ligència artificial generativa, el nou paradigma de la societat de l'acceleració, la capacitat de cohesió social de les teories de la conspiració -que aporten un grup al qual pertànyer- o els biaixos cognitius, també hi juguen un paper rellevant.

Els biaixos cognitius són errors que el nostre cervell comet de manera sistemàtica i que influeixen en la manera en què busquem informació o la interpretem. Per exemple, en la desinformació incideixen el biaix de confirmació i el biaix d'autoritat, entre d'altres. El primer ens empeny a creure'ns allò que coincideix amb la nostra opinió, la nostra ideologia i la nostra visió del món. Mentrestant, el biaix d'autoritat consisteix a conferir autoritat a algú que, en realitat, no la té. Per exemple, quan ens creiem els consells sobre dietes d'un/a influencer quan aquesta persona no és nutricionista, ni té cap formació al respecte, però li conferim credibilitat pel seu elevat nombre de seguidors.

Com a síntesi, podem concloure que la desinformació i altres discursos d'odi han trobat el **terreny adobat en les diferents crisis** que avui s'entrellacen: la crisi de l'habitatge, la de la Covid-19, l'econòmica, la crisi climàtica, les guerres, la crisi del periodisme, la crisi del patriarcat... Es tracta d'un context conegut com de «**policrisis**» (Morin i Kern, 1999) i que capbussa la ciutadania en un malestar profund. La desinformació esdevé així un mecanisme de defensa alleujador que simplifica les crisis i les aliena per tal d'ajornar o impedir les solucions complexes que requereixen.

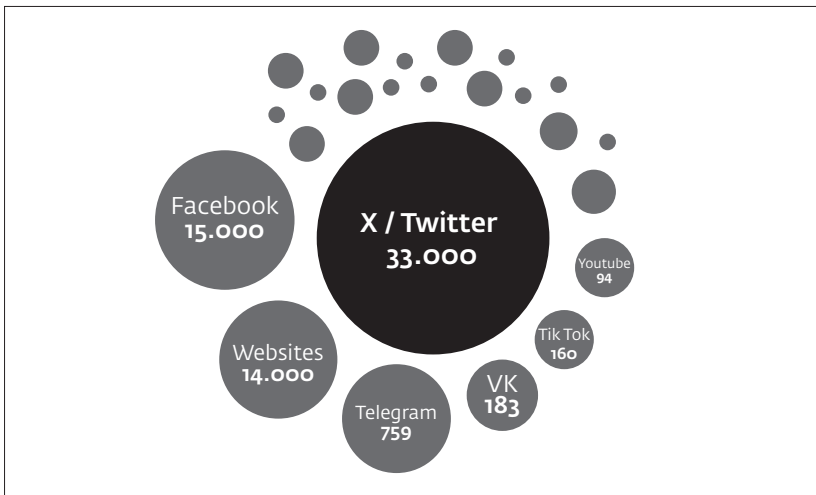
3.2. Els agents desinformadors i el seu entramat

Saber qui hi ha movent els fils de la desinformació resulta essencial per entendre-la i combatre-la. Els agents desinformadors **coincideixen d'una manera bastant aproximada amb els actors que es lucren amb aquest tipus de continguts, estratègies i operacions**. Així, Bradshaw i Howard (2019), assenyalen com a responsables periodistes, partits polítics, governs, empreses, entitats de la societat civil i influencers. Cal matisar que les entitats de la societat civil que s'ubiquen dins els agents responsables de la desinformació no són entitats inclusives que vetllen pels drets i el benestar de diferents grups socials vulnerables, sinó més aviat tot el contrari.

Entre les empreses a què es refereixen Bradshaw i Howard (2019), n'hi ha de tota mena, però cal destacar les **empreses de xarxes socials i missatgeria** (Meta, X, TikTok...) com **també buscadors i grans empreses tecnològiques en general**, com ara Google o Amazon. Malgrat que les institucions europees han impulsat diverses mesures per frenar la difusió de desinformació en aquests entorns, com ara la Llei de Serveis Digitals o el Codi Reforçat de Bones Pràctiques en matèria de Desinformació, la seva circulació continua proliferant.

Diversos esdeveniments recents han suposat un retrocés. D'una banda, el tancament, per part de Meta, del seu programa de col·laboració amb els verificadors per etiquetar la informació falsa i descontextualitzada. De l'altra, la compra de Twitter (ara X) per part de l'empresari Elon Musk, que ha suposat l'increment de la desinformació en aquesta xarxa. De fet, segons l'informe publicat a principis de 2025 per part de l'EEAS, és a X on més incidents FIMI s'han detectat.

Gràfic 2. Distribució de canals implicats en incidents FIMI, segons la plataforma.

Font: 3rd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. Exposing the architecture of FIMI operations. Març 2025

A banda d'aquestes xarxes, **WhatsApp i altres canals de missatgeria, concentren també bona part de la informació falsa** i és aquí on és difícil de traçar, perquè no estan en obert.

La desinformació, que abans arribava des de les instàncies de poder -de dalt cap a baix-, ara circula també amb altres fluxos. Les persones o usuaris i usuàries comuns de la xarxa també poden difondre-la i, de fet, ho fan. Per això, **es diferencia entre els agents instigadors o emissors d'aquesta informació falsa i els actors replicadors o difusors de la desinformació** (*Oficina de Ciencia y Tecnología del Congreso de los Diputados*, 2023). En el primer grup, trobem governs, partits polítics, empreses (granges de trols, agències de màrqueting...) i altres grups d'interès. Mentrestant, els actors replicadors o difusors són persones sense habilitats d'AMI que difonen continguts falsos de manera inconscient o bé de forma planificada obeint a determinats interessos.

Si bé des d'algunes instàncies hi ha interès a assenyalar i focalitzar-se en actors externs de desinformació, particularment la desinformació russa i xinesa, recentment s'ha comprovat que es teixeixen aliances entre actors interns i externs per desinformar. Així, els actors externs necessiten els actors locals o nacionals per ser efectius -coneixen el context i n'adapten la desinformació- mentre que els actors locals i nacionals es beneficien de la potència i els recursos econòmics d'actors forans.

La lluita per frenar la desinformació i els seus impactes és força desigual. **Davant les inversions multimilionàries que es dediquen a difondre aquests tipus de continguts, els fons que es destinen a combatre-la escassegen.**

4. L'impacte de la desinformació

La desinformació deixa un solc de danys que es poden copsar tant de forma immediata com a llarg termini; **afecta les persones , però també perjudica determinats col·lectius i el conjunt de la societat**. Aquesta tendència expandeix els seus tentacles **a qualsevol àmbit de les nostres vides**: la salut, l'educació, l'habitatge, la creació d'una identitat, el bon funcionament de les democràcies... A més, la desinformació no només cristal·litza en danys avui –com ara l'alteració dels resultats electorals o la baixada dels índexs de vacunació–, sinó que impregna el demà: minva les oportunitats, frena les aspiracions, condiona el futur de les persones.

En aquest sentit, per exemple, la desinformació de gènere mina les aspiracions de les dones d'assumir posicions de lideratge o la desinformació sobre migració redueix les possibilitats de les persones migrants de trobar feina, relacionar-se i viure en pau en les societats d'acollida, com confirmen en aquest dossier persones de les entitats que les atenen. Així, **la desinformació no només crea malestar ara, sinó que l'arrela durant dècades**.

4.1. Els metadrets: llibertat d'expressió i dret a la informació

La desinformació afecta els drets: tant els drets individuals com els drets socials i els metadrets, que són aquells drets que garanteixen l'accés a molts altres drets. En aquest sentit, el dret a la informació i la llibertat d'expressió es configuren com a metadrets. Pel que fa al dret a la informació, es considera un metadret perquè és a través d'aquest que les persones disposen d'informació veraç, útil, suficient i adequada per exercir altres drets, com ara el dret a la salut, a l'educació o a la participació política.

El dret a la informació està recollit i protegit des de diferents instàncies. La Declaració Universal dels Drets Humans en l'article 19 protegeix el dret a "rebre informacions i opinions, i el

de difondre-les". Va més enllà la Constitució espanyola que, en l'article 20, introdueix un matís rellevant i reconeix i protegeix el dret a "comunicar o rebre lliurement informació veraç". Així **la informació falsa està vulnerant no només aquest dret constitucional, sinó també altres com ara el dret a la salut, a la privacitat, a la pròpia imatge o el dret a la participació política lliure** (Colomina et al. 2021).

En les societats democràtiques, els i les periodistes i els mitjans de comunicació treballen per garantir el dret a la informació veraç. Malgrat els diversos reptes i crisis que afronten avui el periodisme i els mitjans, de negoci, de model o de confiança, segueixen sent claus per proporcionar a la ciutadania una informació veraç i rigorosa. Però **la desinformació s'afegeix a tots aquests fenòmens per aprofundir en l'erosió de la confiança en els mitjans de comunicació**, aquest pilar bàsic per a la democràcia, amb tècniques com ara la suplantació de la identitat, el hackeig o l'assetjament de periodistes i *fact-checkers*⁴.

La desinformació **usurpa espai i audiència al periodisme de qualitat**. A més, es consolida com a estratègia la creació de mitjans, anomenats polèmicament com a *pseudomitjans*, que no segueixen els estàndards professionals, ni els codis deontològics, ni les rutines periodístiques i que són exemples de mala praxis.

La llibertat d'expressió és un altre meta dret amenaçat per la desinformació, ja que necessitem expressar-nos per fer efectius drets com ara el dret a la participació política, el dret a la cultura, el dret a la justícia o el dret a la llibertat de pensament i de religió, entre d'altres. La desinformació vulnera el metadret a la llibertat d'expressió de diverses maneres. En primer lloc, pot provocar autocensura, la pèrdua d'interès per expressar-se i participar o l'abandonament d'espais de conversa pública.

4 Els *fact-checkers* o verificadors són periodistes que es dediquen a la verificació de dades i que formen part del moviment del *fact-checking* sobre el qual aprofundim en l'apartat 5.1.

A més, s'hi associen altres problemes. D'una banda, la llibertat d'expressió malentesa s'esgrimeix com a argument –o més aviat com a fal·làcia– per difondre desinformació i discursos d'odi. Però l'odi i la desinformació no són ni s'han d'entendre com a llibertat d'expressió, sinó com a vulneració de drets d'altres. De l'altra, en alguns casos, la censura, que vulnera la llibertat d'expressió, s'utilitza com a mètode, suposadament, per lluitar contra la desinformació, però en realitat s'empra de forma partidista contra la dissidència.

4.2. La desinformació en primera persona: vulneració de drets individuals

Moltes persones viuen la desinformació en la seva pròpia pell perquè els seus drets individuals, anomenats de primera generació, també hi estan amenaçats. A més del dret a la informació i a la llibertat d'expressió, altres drets com ara **el dret a la intimitat o el dret a la pròpia imatge també figuren en la diana de la informació deliberadament falsa**. Trobem moltes manifestacions d'aquests danys; per exemple, l'ús pervers de la IA per crear *deepfakes* pornogràfics, és a dir, fotografies i vídeos falsos generats per IA de contingut sexual. Aquest tipus de continguts està vulnerant el dret a la pròpia imatge de les noies afectades.

Exemples de desinformació com aquesta i d'altres tipus tenen impactes psicològics i personals rellevants, com ara **afectacions a l'autoestima, ansietat, por, estrès, danys reputacionals, aïllament social o canvis en l'estil de vida**. I, si bé hi ha tot un conjunt de drets que se'n ressenten, el primer de tots és el dret a la vida. Tot i que encara no veiem missatges d'alerta a les xarxes socials i a altres espais amb eslògans similars als de les capsetes de tabac, l'advertència seria la mateixa: **la desinformació pot matar**.

Diversos casos es poden utilitzar com a exemples d'aquesta vulneració del dret a la vida. Per exemple, durant la pandèmia

unes 800 persones van morir a tot el món per la desinformació de la Covid-19, sobretot per beure metanol -un compost químic no apte per al consum humà-, que creien que podia curar el coronavirus (Islam, M.S. et al., 2020). Pel mateix motiu, més de 5.800 persones van haver de ser hospitalitzades i més de 60 van quedar cegues (Islam, M.S. et al., 2020).

Un altre cas paradigmàtic el trobem a Birmània, on la desinformació i el discurs d'odi que va circular per canals com ara Facebook, van contribuir al genocidi de la minoria musulmana dels rohinyes per part de l'exèrcit birmà. La xarxa creada per Mark Zuckerberg va reconèixer el seu paper decisiu en aquesta matança.

El dret a la vida es menysprea quan persones defensores dels drets humans, negres, migrades, racialitzades, persones progressistes o dones feministes reben amenaces de mort i són assetjades en línia o en espais físics per les mentides i els discursos d'odi. Als Estats Units, per exemple, diverses famílies van denunciar assetjament i agressions per part d'un grup atiat pel desinformador Alex Jones, d'Infowars, que els acusaven de ser actors i haver fingit la matança de l'escola Sandy Hook, on van morir tirotejades més de 20 persones, entre alumnat i professorat. Els acusaven -a les famílies de les víctimes- d'haver orquestrat la matança per tal de generar en l'opinió pública un corrent d'opinió favorable a la prohibició de les armes. Casos com aquest proven que el contingut extrem provoca conseqüències negatives extremes.

4.3. L'impacte de la desinformació en els drets socials

L'impacte de la desinformació comprèn també drets socials com ara **el dret a la salut, el dret a l'educació, el dret a l'habitatge, el dret a la no discriminació o el dret a un medi ambient saludable** on viure. Un exemple de la vulneració del dret a la salut el vam trobar durant la pandèmia de la Covid-19: una

major exposició a la desinformació sobre el virus es va relacionar amb una relaxació de la protecció i un menor índex de vacunació (Bruns et al. 2022).

Però la desinformació sobre salut precedeix la pandèmia i continua encara amb mentides sobre la salut sexual, sobre com prevenir o com curar determinades malalties, sobre la salut mental, sobre alimentació i dietes, amb una banalització dels danys de les drogues i relacionada amb altres temes de salut.

Els danys a la salut es manifesten de manera molt diversa: amb una menor adherència als tractaments, la relaxació de la prevenció de malalties i problemes relacionats amb la salut, ocasiona desconfiança en els i les professionals i el sistema sanitari i pot suposar un empitjorament de les condicions de salut, tant de les persones com de forma col·lectiva.

Pel que fa al dret a un medi ambient saludable, la desinformació sobre el canvi climàtic, que és una de les més habituals ara mateix, també ocasiona problemes. Aquestes narratives, que prenen formes diverses –des del negacionisme a les teories de la conspiració, passant per la criminalització de les energies netes–, poden estendre les idees que el canvi climàtic no és provocat per la humanitat, que no és tan greu o que no s'hi pot fer res. Tot plegat pot desembocar en el fet que no es prenguin les mesures oportunes per frenar-lo o per intentar revertir-lo (López-Borrull, 2021).

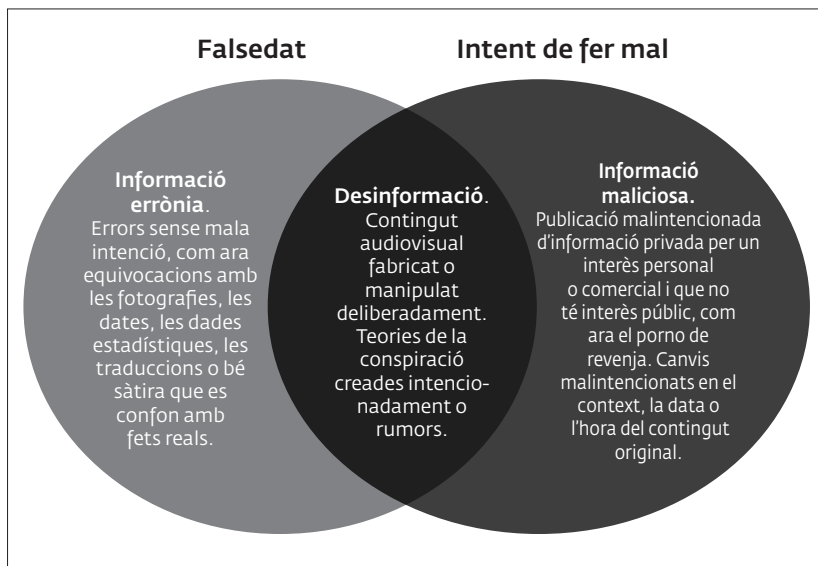
Com veurem en l'apartat 4.5, la desinformació vulnera el dret a la no discriminació, ja que perpetua i potencia determinats estereotips i prejudicis que poden contribuir a la discriminació i fins i tot l'agressió de persones que formen part de determinats col·lectius. És el cas de les persones del col·lectiu LGTBIQ+*, les dones feministes, les persones musulmanes, persones racialitzades, pertanyents a minories ètniques o al poble gitano. Les mentides malintencionades s'afegeixen a altres discriminacions preexistents.

La desinformació no només trastoca les nostres societats, també ens pren temps i futur. Totes les hores que es dediquen a desmentir, a lluitar contra les falsedats i reforçar els fonaments del que s'ha construït no es destinen a innovar, investigar i avançar en drets, llibertats, progressos científics i polítics i d'altre tipus.

4.4. Odi i discriminació

La desinformació no és aliena a l'odi, sinó, ben al contrari, és una de les seves moltes formes, expressions i estratègies. Així ho il·lustra de manera molt reveladora aquest gràfic de l'extinta organització First Draft. Aquí es classifiquen els diferents desordres informatius o problemes amb què ens trobem a l'hora d'informar-nos. Un d'ells és la desinformació, que **se situa en la intersecció entre la falsedat i l'intent de perjudicar algú**, és a dir, **l'odi cap a una persona, grup, col·lectiu empresa, partit polític, govern o país**.

Gràfic 3. Tipus de desordres informatius

Font: First Draft

El dossier número 68 de la Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya i que porta per títol "*Fragmentades: una anàlisi dels discursos d'odi, l'auge de l'extrema dreta i el seu impacte social*" s'aproxima al discurs d'odi i en recull diferents definicions. Una de les més acceptades és la de les Nacions Unides, que a través de l'Estratègia i Pla d'Acció per la lluita contra el discurs d'odi, descriu els discursos d'odi com "qualsevol mena de comunicació, sigui oral o escrita —o també conductual—, que ataca o utilitza un llenguatge pejoratiu o discriminatori en referència a una persona o grup en funció d'allò que són, en altres paraules, basant-se en la seva religió, ètnia, nacionalitat, raça, color, ascendència, gènere o altres formes d'identitat" (ONU, 2019).

En aquest sentit, la desinformació és un tipus de comunicació que, en la seva intenció i efecte, ataca els altres i hi mostra rebuig: no són mentides pietoses, innocents o que volen evitar patiment a algú, ben al contrari són falsedats que fan mal als altres, que causen danys públics. Cal tenir ben present aquesta doble natura de la desinformació a l'hora de dissenyar possibles solucions, que han de combinar necessàriament la informació veraç i útil, el coneixement amb valors de respecte, responsabilitat, empatia i compromís.

4.5. L'impacte de la desinformació en alguns col·lectius

Diversos estudis (Novoa-Jaso, Sierra et al. 2024; Gelado-Marcos, Moreno-Felices et al. 2022) recalquen que la desinformació és generalitzada, és a dir, **afecta tothom**. Ara bé, resulta innegable que afecta més unes persones que d'altres, com ara, aquelles més exposades a les xarxes socials, determinats grups d'edat —com ara els més joves i la gent gran—, les dones o bé persones que pertanyen a col·lectius estigmatitzats com ara les persones feministes, les persones migrades, les persones sense llar, les persones racialitzades, les persones que pateixen problemes de salut mental, entre d'altres. Així, **la desinformació**

és un tipus de violència i de discriminació que s'afegeix i s'entrellaça amb altres, com ara el masclisme, el racisme, l'aporofòbia, el capacitisme o la xenofòbia i que agreuja el patiment i els danys.

Un tipus de desinformació que s'està començant a analitzar és la desinformació de gènere, un concepte emergent que es refereix a la desinformació que ataca directament les nenes, les adolescents i les dones, a la comunitat LGTBIQ+ i també al moviment feminista (Carrillo i Iranzo, 2024). Aquesta desinformació de gènere s'associa a altres tipus de violències masclistes facilitades per la tecnologia (anomenades *Technology Facilitated Gender-Based Violence*, TFGBV, per les sigles en anglès), com ara el *doxing* o revelació d'informació personal sense consentiment, la difamació, la sextorsió⁵ o el control i té forts impactes per a les dones, les persones feministes i la comunitat LGTBIQ+.

L'European External Action Service va analitzar la desinformació que s'acarnissa amb les persones del col·lectiu LGTBIQ+ i va concloure que està orientada a "minar els seus drets, el seu benestar, la seva dignitat, la seva integritat física i emocional, la seva mobilització política i la seva llibertat d'expressió" (EEAS, 2023, p.5). Impactes similars pateixen les nenes, adolescents i dones que exerceixen posicions de lideratge en qualsevol àmbit –la política, l'esport, l'economia, la comunicació o altres-, com també les persones que encapçalen i visibilitzen el moviment feminista.

Els impactes d'aquestes informacions falses malintencionades adreçades a determinats col·lectius, **no només poden ocasionar danys personals, sinó també al conjunt de la societat**. Poden contribuir al fet que algunes dones abandonin el lideratge polític i desincentivar joves perquè l'assumeixin en

5 La sextorsió és un tipus de xantatge que amenaça la víctima de publicar imatges íntimes d'ella si no accedeix a les demandes de la persona que l'extorsiona.

un futur; tot plegat pot frenar polítiques que poden tenir una mirada feminista.

Les persones migrades i refugiades pateixen també la desinformació en primera persona. Les narratives desinformadores retraten les persones migrades com a delinqüents, com a persones violentes, com a individus que viuen de les ajudes públiques i no contribueixen a la societat d'acollida, que llencen i malbaraten el menjar i les ajudes rebudes de les entitats socials i, en definitiva, construeixen relats que els criminalitzen i deshumanitzen. Amb freqüència, quan es produeix un fet convuls o noticiable, com ara un assassinat, una violació o aldarulls rere una manifestació o una celebració esportiva, s'associen de manera falsa i malintencionada amb persones migrades i incrementen l'estigma que ja pateixen.

4.6. L'impacte de la desinformació en la democràcia

Fins ara, en aquest dossier, hem repassat els potencials danys de la desinformació en les persones i en la societat; en els drets individuals, socials i els metadrets. En les pròximes línies, abordarem els seus **perills per a la governança i les democràcies**. Aquests riscos i la circulació d'aquestes narratives **s'intensifiquen en períodes electorals, però abracen també altres etapes en una època de polarització, crispació, auge de l'extrema dreta i dels populismes i de campanya permanent**.

A curt termini, la desinformació durant els comicis pot incidir en la participació electoral incrementant l'abstenció, alterant els resultats electorals a favor i/o en contra d'alguna de les persones candidates, fent que alguna d'aquestes persones abandoni la cursa electoral o provocant confusió i desconfiança sobre els programes electorals, el cens o el sistema de votació, entre d'altres. Per exemple, una de les narratives més freqüents

en el cas de les eleccions espanyoles de 2023 es va orientar a deslegitimar el vot per correu. A més, altres possibles riscos són la deslegitimació dels resultats electorals i l'atíament de protestes violentes una vegada s'han conegut per part de grups que no els accepten.

A tots aquests possibles efectes adversos, se sumen cibertacs o altres amenaces híbrides a les infraestructures electorals -com els sistemes informàtics- que poden condicionar els comicis. Tot plegat, s'intensifica en les darreres 72 hores abans de la cita amb les urnes, amb l'objectiu que no hi hagi gaire marge d'acció per mitigar aquelles interferències (European Union External Action, 2024).

Més enllà de la ingerència forana en època electoral, resulta pertinent ressaltar que **la desinformació també s'ha consolidat com a eina de campanya per part de gairebé tots els partits polítics**. Aquest ús generalitzat manifesta que sovint es prefereix manipular les persones que convèncer-les.

Si bé fa un temps des de les institucions europees s'assegurava que en l'actualitat, malgrat els riscos, la desinformació no arriba a alterar els resultats electorals, això pot estar canviant. De fet, el novembre passat el Tribunal Constitucional de Romania va anul·lar la primera volta de les eleccions presidencials amb l'argument que la desinformació i la ingerència de Rússia n'havia alterat els resultats. La desinformació electoral és una constant des de fa temps. Només el 2022 i 2023, es van detectar operacions de desinformació i de FIMI als comicis dels Estats Units, Itàlia, Kosovo, Montenegro, Espanya, Libèria, Polònia, Països Baixos i República Democràtica del Congo.

Més enllà de les èpoques electorals, les conseqüències també ressonen a mitjà i llarg termini. Així, **els efectes de més llarga durada són que promou la polarització, erosiona la confiança en els partits polítics, els governs, les institucions i el sistema democràtic i incrementa un sentiment creixent** -ja

existent- **de desconfiança, desencís i malestar**. La periodista filipina i Premi Nobel de la Pau en 2021, Maria Ressa, afirma de manera taxativa: «L'objectiu de les operacions de desinformació ja no és que creguis alguna cosa, sinó que desconfiïs de tot»⁶.

Cal no oblidar **la desinformació durant la guerra; és una tàctica emprada des de fa dècades que s'ha reinventat i sofisticat** en els darrers anys. La circulació d'informació falsa forma part de la propaganda de guerra en qualsevol conflicte. A les guerres per la invasió d'Ucraïna per part de Rússia o del genocidi d'Israel a la Franja de Gaza, la desinformació abunda.

La desinformació electoral i política, però també d'altres tipus i en molts àmbits, ens situa en allò que Bennet i Kneuer (2024) anomenen l'«esfera pública il·liberal», és a dir, una esfera pública caracteritzada per l'exclusió i el no reconeixement de determinats grups socials, l'amplificació dels conflictes, el menyspreu als mitjans de comunicació i la difusió de contingut extremista, entre d'altres. Així, la desinformació en aquest segle XXI es pot considerar una resposta reaccionària de determinats grups que miren de **blindar el seu poder i l'statu quo davant dels incipients canvis socials**. La desinformació, en la mesura que impedeix el coneixement del món complex en què vivim i crea desconfiança per impossibilitar la vertebració d'amplis moviments socials de canvi, **pot bloquejar i revertir el progrés**.

6 <https://elpais.com/ideas/2023-02-05/maria-ressa-premio-nobel-de-la-paz-las-grandes-tecnologicas-son-como-las-companias-tabaqueras-saben-que-lo-que-hacen-es-danino.html>

5. Experiències socials contra la desinformació

El fre a la desinformació i les seves conseqüències nocives implica a tothom. Tot i que aquesta acció peca de poca coordinació i sistematització i recursos insuficients, és just reconèixer la implicació de múltiples actors, com ara els governs i les institucions públiques, el moviment del *fact-checking*, els esforços per l'AMI i la feina d'entitats del tercer sector social.

5.1. El moviment del *fact-checking*

El *fact-checking* o comprovació de les dades i fets és una pràctica periodística bàsica des dels inicis de la professió. Però avui també es coneix com *fact-checking* o verificació de dades, una activitat per si mateixa que consisteix a **comprovar la veracitat de dades i fets que ja han estat publicats i/o difosos, especialment aquells que trobem en els discursos polítics i a les diferents xarxes socials i canals digitals**. Així, s'anomena *fact-checking* a un moviment que va néixer als Estats Units a finals de la dècada dels 90 i que s'ha estès mundialment en els anys següents i que, com el periodisme, també treballa per garantir el dret a la informació veraç i defensar la democràcia.

Des de les primeres iniciatives als Estats Units, com ara Snopes -que neix el 1994 per desmentir llegendes urbanes- i també FactCheck.org (2003), el *Fact Checker* del The Washington Post (2007) i PolitiFact (2007) -que se centren en el desmentiment del que diuen els polítics- el creixement del *fact-checking* ha estat exponencial. Segons dades del Duke Reporters' Lab, es passa d'11 organitzacions de *fact-checking* el 2008 a més de 450 l'any 2023 (Stencelet *al.*, 2024). Entre aquestes, es consoliden diferents models: **alguns neixen com a un departament dins de mitjans de comunicació o**

agències de notícies -és el cas de VerificaRTVE i EFE Verifica-, **mentre que d'altres sorgeixen com a fundacions, productores audiovisuals o associacions sense ànim de lucre fora dels mitjans.**

Les persones que es dediquen a la verificació treballen amb una **metodologia concreta que s'aproxima a les tècniques del periodisme de dades** i s'agrupen en organitzacions internacionals, com ara la *International Fact-Checking Network* (IFCN), vinculada a l'Institut Poynter dels Estats Units, o la *European Fact-checking Standards Network* (EFCSN). Per tal de pertànyer a aquestes organitzacions, els agents verificadors han de complir un codi de bones pràctiques que implica, entre d'altres, un compromís amb una verificació no partidista -així, han de verificar, per exemple, declaracions de tots els partits polítics-, un compromís de transparència de les fonts d'informació, de la metodologia de treball, de l'estructura interna i de les fonts de finançament i també comprometre's a rectificar els errors i imprecisions.

A Catalunya, l'any 2019 neix Verificat, que forma part d'aquestes dues organitzacions. També, tot i que no s'aixopluga sota el paraigua d'aquestes organitzacions, des del 3cat, la secció del "Fets o fakes" constitueix una iniciativa de verificació de dades dins un mitjà públic. A Espanya, el *fact-checking* es va encetar abans, el 2018, amb Newtral, un verificador i una productora audiovisual dirigits per Ana Pastor, i Maldita.es, impulsada per Clara Jiménez i Julio Montes.

Després, neixen altres iniciatives que completen el panorama del *fact-checking* a l'estat espanyol, com ara EFE Verifica, Verifica RTVE, AFP i Infoveritas. A més de verificar discursos polítics i continguts falsos de les xarxes socials, avui **els verificadors també elaboren peces explicatives i de context, treballen per l'educació mediàtica i intenten expandir la seva activitat amb aliances** entre ells -com la d'#Ukrainefacts sobre

la guerra d'Ucraïna-, amb mitjans de comunicació i amb altres actors amb qui desenvolupen projectes.

En l'actualitat, aquests verificadors, juntament amb acadèmics de diferents universitats espanyoles i associacions d'educació mediàtica formen part d'Iberifier, un observatori de la desinformació a Espanya i Portugal impulsat per la Comissió Europea i que forma part de la xarxa d'observatoris EDMO (*European Digital Media Observatory*) com una de les accions impulsades per les institucions comunitàries per combatre la desinformació.

5.2. L'alfabetització mediàtica i informacional (AMI)

Entenem l'Alfabetització Mediàtica i Informacional (AMI) segons la definició de la UNESCO que hem consignat en l'apartat 2.2 d'aquest dossier. Si bé hi ha consens en assenyalar l'AMI com **una de les millors solucions davant la desinformació, encara s'hi destinen pocs recursos econòmics**. A més, a l'AMI avui li manca sistematització, coordinació dels diferents actors que s'hi dediquen, ampliació dels públics a qui es dirigeix i continuïtat en els esforços i iniciatives.

La necessitat d'impulsar l'AMI es reflecteix en diversos estudis, que assenyalen les dificultats de la població -i especialment d'alguns grups d'edat- a l'hora de diferenciar la informació falsa i veraç o en identificar la publicitat en línia. A més, també manquen habilitats i coneixements per destriar fets i opinions, protegir la nostra seguretat informàtica o conèixer els nostres drets a internet. L'AMI avui té el mandat d'incloure tots aquests aprenentatges i d'altres i ha de tenir com a denominador comú el foment del pensament crític.

Davant d'això, sectors professionals com ara el professorat, els i les periodistes i els i les bibliotecaris i bibliotecàries, juntament amb associacions d'educació mediàtica i

algunes administracions impulsen activitats i projectes d'AMI. Tanmateix, aquests projectes es configuren més aviat com a iniciatives puntuals que com a línia de treball general.

Altres dificultats són la manca de formació i les diferències a l'hora de treballar l'AMI: per exemple, per alguns, hauria de ser una assignatura, per a d'altres una competència transversal; per a alguns haurien de ser els periodistes qui ensenyessin AMI als centres educatius; per a d'altres, ho hauria de fer el professorat. A més, encara cal treballar per garantir les 5 lleis universals de l'AMI que assenyala la UNESCO i que, entre altres aspectes, consignen que la formació s'ha d'adreçar a tothom, ha de ser continuada al llarg de la vida i s'ha de vincular als drets humans.

A Catalunya, cal destacar els esforços que des de fa anys s'hi esmercen per impulsar l'AMI des de diverses instàncies: l'associació Learn to Check, el Col·legi de Periodistes de Catalunya, el Consell Audiovisual de Catalunya (CAC), l'associació Drac Màgic o l'empresa Júnior Report, entre moltes altres entitats, la majoria agrupades en la Plataforma d'Educació Mediàtica de Catalunya (PEM).

Gràfic 4. Les 5 lleis de l'alfabetització mediàtica i informació (MIL)

LLEI 1

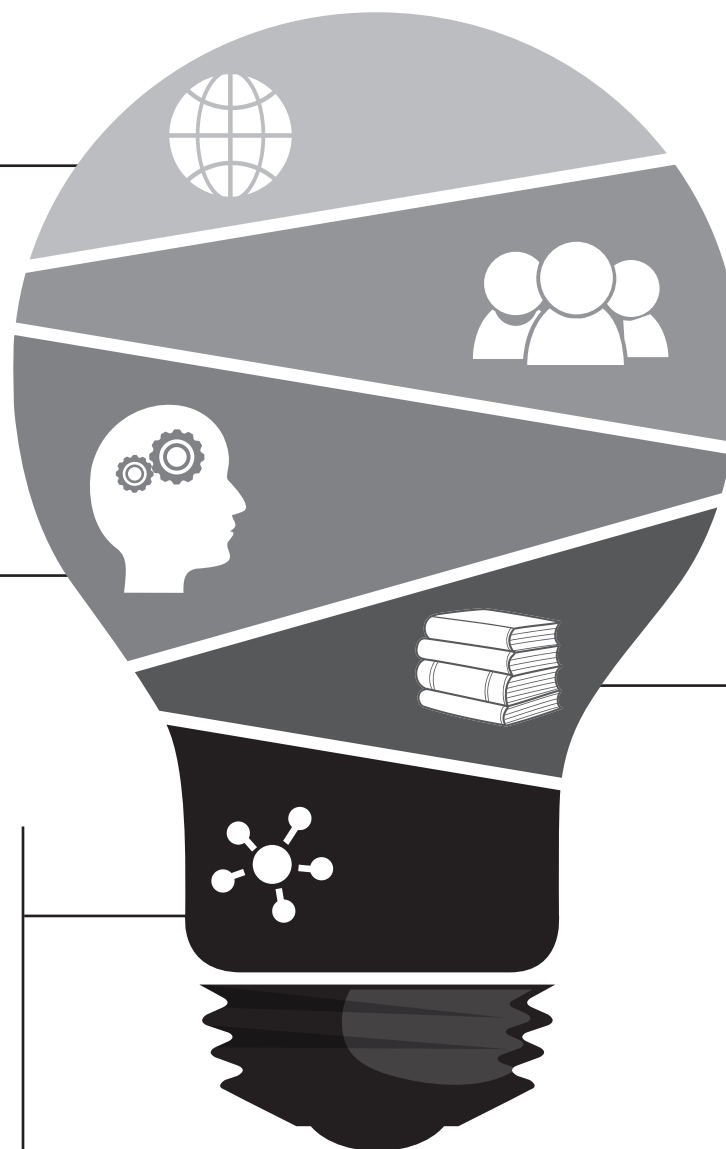
La informació, la comunicació, les biblioteques, els mitjans de comunicació, la tecnologia i Internet, així com altres formes de transmetre i comunicar-se són utilitzades com a formes de comunicació per al compromís de la societat civil i el desenvolupament sostenible. Són iguals en importància i cap no és més rellevant que una altra.

LLEI 3

Les informacions, coneixements i missatges, no sempre són neutrals o procedeixen de fonts independents i fiables. Qualsevol conceptualització, ús o aplicació de les MIL ha de fer-se d'una manera fiable i comprensible per a tota la ciutadania.

LLEI 5

L'alfabetització mediàtica i informacional no s'adquireix de cop. És un procés viu i una experiència dinàmica, encara molt més completa quan inclou coneixements, habilitats i aptituds, així com l'accés, la cobertura, l'avaluació, l'assignació, l'ús, la producció i la comunicació del contingut dels mitjans de comunicació.

LLEI 2

Cada ciutadà és creador de contingut i transmissor de missatges. Tothom hauria de ser encoratjat a comunicar-se, transmetre els seus missatges i expressar-se. Les MIL són un nexa amb tots els drets humans i es dirigeixen tant a homes com a dones.

LLEI 4

Cada ciutadà vol conèixer i comprendre noves informacions, coneixements i missatges, així com comunicar-se encara que no en sigui conscient, ho admeti o ho expressi. Els seus drets mai no s'han de veure compromesos.

5.3. Experiències des del tercer sector social

Per a l'elaboració d'aquest dossier i com s'explica a la metodologia, es va enviar una enquesta autoadministrable a diferents entitats membres de la Taula del Tercer Sector Social de Catalunya. L'objectiu era conèixer com els afecta la desinformació i com hi actuen. Aquest apartat recull les seves respostes i reflexions.

En primer lloc, cal destacar que **les entitats del tercer sector social experimenten i pateixen els efectes nocius de la desinformació, cosa que afecta tant les persones que atenen i acompanyen, com les persones treballadores i voluntàries i l'entitat en general.**

Pel que fa a les persones que atenen o acompanyen, les entitats socials recalquen que **la desinformació entorpeix la seva feina per diversos motius.** En primer lloc, perquè incrementa els prejudicis i estigmes cap a les persones com ara les d'origen migrat, persones amb discapacitat o persones en situació de sensellarisme i, per tant, dificulta la seva atenció, inserció laboral i social, entre altres. A més, les entitats confirmen els impactes que ja havíem apuntat en el capítol 4 d'aquest dossier, com ara que minva l'autoestima de les persones que s'inclouen en aquests col·lectius en situació de major vulnerabilitat, els provoca estrès i malestar, perjudica el seu sentiment de pertinença i sega les seves oportunitats. També assenyalen que les mentides malintencionades sobre les entitats poden fer que les persones ateses les qüestionin.

En segon lloc, les respostes de les entitats assenyalen que **la informació falsa i els discursos d'odi afecten emocionalment les persones treballadores** que, fruit d'aquests discursos poden sentir-se qüestionades i, fins i tot, en algunes ocasions, arriben a ser **increpades i agredides.**

Finalment, **la tasca de l'entitat en conjunt se'n ressent.** Les persones enquestades lamenten que les falsedats que asseguen que les entitats són ineficients o només volen lucrar-se

erosiona la seva reputació, credibilitat i confiança, pot dificultar-los la cerca de persones treballadores, sòcies, voluntàries, donants i també el suport per part de la ciutadania i de les administracions públiques i les possibilitats de crear aliances. A més, lamenten que la desinformació contribueix a una major lentitud de la transformació social a què aspiren.

Davant tots aquests efectes indesitjats, les entitats del tercer sector social impulsen diverses accions, tant de manera interna com externa. Internament, desenvolupen formació per a les persones de l'entitat i les persones ateses i han millorat o implantat nous mecanismes de control, seguiment i transparència per incrementar la confiança en l'entitat.

A més, promouen campanyes de comunicació a xarxes socials i altres canals per tal de conscienciar sobre els efectes de la desinformació en els col·lectius a qui atenen; desmenteixen la informació falsa que afecta les persones amb què treballen i a les mateixes entitats socials posant en valor els drets d'aquests col·lectius i la vàlua de les persones i fan xerrades, conferències i congressos. Tot això, es completa amb projectes específics, estudis i anàlisis al respecte. També formen part d'iniciatives d'altres entitats o administracions públiques que volen combatre la desinformació, com ara la Xarxa Antirumors de Barcelona.

6. Conclusions

La desinformació, com hem vist, es manifesta com el negoci de l'odi empaquetat com a falsedats. Rere aquest fenomen, s'amaga un entramat complex de causes i actors manipuladors que vulneren els drets de les persones i que causen danys públics. El desencís que contribueix a enfortir pot generar la sensació que poc s'hi pot fer; però, ben al contrari, tant des del tercer sector social, com des dels poders públics i la ciutadania, s'hi ostenta el poder de desgastar aquesta tendència i treballar per un ecosistema informatiu més saludable i unes societats més democràtiques. En les pròximes línies, el dossier apunta algunes accions correctives i de millora.

6.1. Recomanacions per al tercer sector social

El tercer sector social està treballant de manera activa per frenar la desinformació i les seves conseqüències nocives. A l'enquesta realitzada a les entitats de la Taula, algunes de les enquestades ja apuntaven accions per redoblar els esforços i millorar resultats:

- **Formació.** Incrementar els programes de formació per als equips tècnics i les persones ateses.
- **Inversió.** Destinar més recursos econòmics a aquestes accions.
- **Coordinació.** Millorar la coordinació de les entitats i de les accions. Aquesta fita es podria aconseguir a través de la creació d'un grup de treball estable o similar i també amb un mapatge de totes les iniciatives.
- **Conscienciació i comunicació.** Impulsar campanyes de comunicació de contranarratives als discursos d'odi i la desinformació, però també per donar a conèixer i fer valdre tant les persones en situació de vulnerabilitat -persones d'origen migrat, persones sense llar o persones amb discapacitat, entre altres- com la feina de les entitats socials.

- **Observació.** Impulsar estudis, anàlisis i recerca per obtenir evidències i poder fer una diagnosi de la desinformació i els seus efectes al tercer sector social.
- **Aliances.** Redoblar els esforços per teixir aliances i treballar amb altres actors com ara administracions públiques, col·legis professionals i altres.

6.2. Recomanacions per als poders públics

Una acció decidida dels poders públics resulta **clau per frenar la desinformació, pal·liar els seus danys i evitar la vulneració de drets** que hi implica. Des de diferents instàncies, com ara el Foro Contra las Campañas de Desinformación en el Ámbito de la Seguridad Nacional, des del Parlament de Catalunya, des de l'Oficina C del Congrés dels Diputats o des dels EDMO (European Digital Media Observatory) s'han proposat mesures. Els partits polítics i institucions com ara el Govern i el Parlament haurien de vetllar per no utilitzar la desinformació com a eina comunicativa ni tampoc amplificar-la; aquest comprom s s'hauria de consignar per escrit en codis ètics i de principis i caldria supervisar el seu compliment. Esbossem aquí altres línies de treball per a les administracions:

- **Prioritzar.** L'estudi i la lluita contra la desinformació i la promoció de l'AMI han de constituir una prioritat i aix  s'ha de reflectir en les accions de govern, en les aliances i en els pressupostos.
- **Invertir.** Cal destinar més recursos econòmics a frenar la desinformació i consolidar l'AMI. Sense priorització ni inversió, les mesures acostumen a ser puntuals i discontin es.
- **Assumir.** Tant els partits polítics com els governs, les empreses públiques i altres ens han de comprometre's a no emprar la desinformació com a estratègia, no contractar empreses de granges de bots i de trols i, en general, no contribuir al negoci ni a l'amplificació de la desinformació. A més, han

de desmentir la informació que els interpel·la de manera oportuna i adequada, comunicar de forma transparent, ètica i responsable per regenerar i reforçar la confiança en els poders públics. També cal preveure una comunicació de crisi que inclogui escenaris de desinformació i reforci les xarxes de suport.

- **Formar.** La formació, com apunta la UNESCO, s'ha de promoure per a totes les persones i de forma continuada. Per això, caldria treballar en la inclusió de l'AMI en edats primerenques i per a tota mena d'audiències, incloent-hi la gent gran, les persones adultes, la formació universitària, els professionals -professorat, periodistes, bibliotecaris i bibliotecàries, professionals de la salut i la ciència...- i també els treballadors i treballadores de l'administració pública.
- **Estudiar.** Impulsar estudis amb un focus ampli per aconseguir evidències sobre la desinformació i l'AMI.
- **Denunciar.** Les persones i els col·lectius en situació de més vulnerabilitat no disposen generalment de la capacitat per denunciar a la justícia la conculcació dels seus drets. Per això, els poders públics han d'assumir aquesta responsabilitat. Cal treballar per denunciar les males praxis de plataformes, promoure un disseny més ètic i la desmonetització de la desinformació.
- **Atendre.** Establir mecanismes o protocols d'atenció psicològica, sanitària i d'altre tipus a les persones víctimes de la desinformació i que pateixen malestar i altres conseqüències perjudicials que ja hem esmentat abans en aquest dossier. Cal també incorporar-les en el disseny de respostes i accions contra la desinformació.
- **Comunicar.** Crear campanyes de contranarratives, com també comunicar de forma transparent per crear credibilitat i confiança. A més, cal reforçar la comunicació positiva, amb humor i atractiva que no vagi sempre a la contra, sinó que instal·li un marc mental nou i més positiu.

- **Col·laborar.** Resultaria convenient impulsar fòrums conjunts amb representació de l'administració pública, professionals, experts i expertes i, en definitiva, totes aquelles persones i col·lectius que poden realitzar contribucions en la lluita contra la desinformació, la defensa dels drets i la promoció de l'AMI.

6.3. Recomanacions per a la ciutadania

Finalment, conclourem aquest dossier amb una bateria de consells per a la ciutadania. Si bé la lluita contra la desinformació ha de ser responsabilitat sobretot dels poders públics, **la ciutadania també pot contribuir i empoderar-se**, per exemple, participant d'accions formatives; no amplificant la desinformació i, ben al contrari, restar-li atenció; verificar la informació abans de difondre-la i comunicar a xarxes de manera responsable; o bé denunciar la desinformació com a contingut tòxic a les mateixes xarxes socials i els organismes pertinents i vetllar per tenir una dieta mediàtica adequada.

La lluita contra la desinformació i les seves vulneracions de drets interpel·la a tothom. Si bé la conscienciació dels seus riscos i perills s'ha incrementat, els pròxims passos s'han d'adreçar a intensificar-ne les accions per contrarestar-la, la inversió i el benestar. Cal començar per la idea que és possible, la lluita contra la desinformació ha de ser esperançadora. Wardle assegurava que **"sense l'amplificació, la desinformació no va enlloc"**. Accions tan senzilles com ara retirar l'atenció a les mentides i als discursos d'odi, reduir la nostra presència a xarxes socials, retornar als espais físics i a la conversa empàtica, comunicar des de l'alegria i humanitzar els nostres discursos i realitats poden constituir unes primeres accions revolucionàries.

7. Referències

Arce García, Sergio; Rodríguez Fernández, Leticia; Establés Heras, Mª José; García Marín, David; Marín García, Beatriz; Martín Jiménez, Virginia; Pérez Curiel, Concha; Said Hung, Elías; Salaverría Aliaga, Ramón i Wagner, Astrid. (2024). *125 términos sobre desinformación*. En: Presidencia del Gobierno, Trabajos del Foro contra las campañas de desinformación. Iniciativas 2024. Gobierno de España. Ministerio de la Presidencia, Relaciones con las Cortes y Memoria Democrática (pp. 9-39). Disponible a: <https://www.dsn.gob.es/sites/default/files/2025-01/CAP%C3%8DTULO%201%20TRABAJOS%20FORO%20CAMPA%C3%91AS%20DE%20DESINFORMACI%C3%93N.%20INICIATIVAS%20%202024.pdf>.

- Bennett, Lance W. i Kneuer, Marianne. (2024). "Communication and democratic erosion: The rise of illiberal public spheres". *A European Journal of Communication*, 39(2), 177-196.
- Bradshaw, Samantha i Howard, Philip N. (2019) *The Global Disinformation Disorder: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Working Paper 2019.2. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda
- Bradshaw, Samantha; Bailey, Hannah i Howard, Philip N. (2021) *Industrialized Disinformation: 2020 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Working Paper 2021.1. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda
- Bruns, Hendrik, Dessart, François J. i Pantazi, Myrto. Covid-19 (2022). *Misinformation: Preparing for future crises*. Joint Research Center. Publications Office of the European Union. Disponible a: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/41905>
- Carrillo, Nereida i Iranzo, Maria. (2024). "Desinformación de género: principales narrativas y actuaciones para la resiliencia". *A Análisis interseccional de la desinformación de género*

para un abordaje desde las instituciones educativas. A Coruña: Colex. Colección. Estudios de género y diversidad

- Colomina, Carme; Sánchez-Margalef, Héctor i Youngs, Richard. (2021) *The impact of disinformation on democratic processes and human rights in the world, Study for European Parliament's Subcommittee on Human Rights.* Disponible a: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653635/EXPO_STU\(2021\)653635_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653635/EXPO_STU(2021)653635_EN.pdf)
- Comissió Europea (2018). *A multi-dimensional approach to disinformation. Report of the independent High level Group on fake news and online disinformation.* Disponible a: <https://bit.ly/37TYo2T>
- European External Action Service. (2023). *FIMI targeting LGBTQ+ people: Well-informed analysis to protect human rights and diversity.* Disponible a: https://www.eeas.europa.eu/eeas/fimi-targeting-lgbtq-people_en
- European External Action Service. (2024). *2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats.* Disponible a: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2nd-eeas-report-foreign-information-manipulation-and-interference-threats_en
- European External Action Service. (2025). *3rd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. Exposing the architecture of FIMI operations. March 2025.* Disponible a: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/EEAS-3rd-ThreatReport-March-2025-05-Digital-HD.pdf>
- Gelado-Marcos, Roberto; Moreno-Felices, Plácido i Puebla-Martínez, Belén. (2022). *Disinformation as Widespread Problem and Vulnerability Factors Toward It: Evidence From a Quasi-Experimental Survey in Spain.* A *International Journal of Communication*, 16, 3599-3625. Disponible a: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/18674>

- Ipsos (2024) *Ipsos Global Trustworthiness Index 2024*. Disponible a: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-11/ipsos-global-trustworthiness-index-2024.pdf>
- Islam, Md Saiful et al. (2020). COVID-19-related infodemic and its impact on public health: a global social media analysis. *A The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*, 103. 1621-1629. <https://dx.doi.org/10.4269%2Fajtmh.20-0812>
- Jungwirth, Rainer; Smith, Hanna; Willkomm, Etienne; Savolainen, Jukka; Alonso Villota, Marina; Lebrun, Maxime; Aho, Aleksis i Giannopoulos, Georgios. (2023). *Hybrid Threats: A Comprehensive Resilience Ecosystem*, EUR 31104 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, ISBN 978-92-76-53292-7. Disponible a: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129019>
- López-Borrull, Alexandre (2021). Vídeo “Cambio climático: desinformación por interés”, a learntocheck.org. Disponible a: <https://learntocheck.org/item/cambio-climatico-desinformacion-por-interes/>
- Morin, Edgar i Kern, Anne Brigitte. (1999) *Homeland Earth: A Manifesto for the New Millennium*. Hampton Press, London.
- Novoa-Jaso, María Fernanda; Sierra, Aurken; Labiano, Roncesvalles i Vara-Miguel, Alfonso. (2024): *Digital News Report España 2024. Calidad periodística y pluralidad: claves para la confianza informativa en la era de la inteligencia artificial (IA)*. Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra. DOI: <https://doi.org/10.15581/019.2024>
- Oficina de Ciencia y Tecnología del Congreso de los Diputados (Oficina C) (2023). *Informe C: Desinformación en la era digital*. Disponible a: www.doi.org/10.57952/j3p6-9086
- ONU (2019). *La estrategia y plan de acción de las Naciones Unidas (ONU) para la lucha contra el discurso de odio*, 2019. Disponible a:

- https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/Action_plan_on_hate_speech_ES.pdf
- Stencel, Mark; Ryan, Erica i Luther, Joel. (2024). With half the planet going to the polls in 2024, fact-checking sputters. *Duke Reporters' Lab*. Disponible a: <https://reporterslab.org/with-half-the-planet-going-to-the-polls-in-2024-fact-checking-sputters/>
- UNESCO (2018). *Consejo Ejecutivo 205 EX/34 Rev.* Disponible a: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265509_spa
- Wardle, Claire i Derakhshan, Hossein. (2017). *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Council of Europe. Disponible a:
- <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>

Darrers números publicats:

- 71 - **L'energia com a dret:** un repte social davant la pobresa energètica (març 2025)
- 70 - **Territori i desigualtats:** una vida digna depèn d'on vius? (desembre 2024)
- 69 - **Envelliment(s):** protagonistes, diversitat i avenç cap a un nou model d'acompanyament integral (setembre 2024)
- 68 - **Fragmentades:** una anàlisi dels discursos d'odi, l'auge de l'extrema dreta i el seu impacte social (juny 2024)
- 67 - **Claus del debat actual del sistema de garantia d'ingressos a Catalunya:** finestra única, complements i quanties (desembre 2023)
- 66 - **Esperant els meus drets.** Radiografia dels temps d'espera en els recursos i prestacions socials més sol·licitats a Catalunya (novembre 2023)
- 65 - **El decret d'escola inclusiva cinc anys després, un desplegament insuficient?** (novembre 2022)
- 64 - **La pobresa en les dones:** el precari equilibri del treball i la conciliació (març 2022)
- 63 - **L'LGBTI-fòbia estructural:** la discriminació en l'accés als drets socials (octubre 2021)
- 62 - **Les barreres a la participació política:** una qüestió de democràcia i cohesió (juny 2021)
- 61 - **Fronteres de paper:** la irregularitat administrativa i la invisibilització de les persones (abril 2021)
- 60 - **La soledat no desitjada durant la vellesa, un fenomen social** (setembre 2020)
- 59 - **Justícia restaurativa.** Una resposta al conflicte més humana, inclusiva i transformadora (febrer de 2020)
- 58 - **L'LGBTI-fòbia entre infants i adolescents.** Una problemàtica social a resoldre (novembre de 2019)
- 57 - **El sistema de pensions a Espanya.** Les febleses d'un model que urgeix una solució duradora (desembre de 2018)
- 56 - **Monoparentalitat femenina i pobresa. Gènere, soledat i conciliació, l'arrel del problema** (octubre 2018)
- 55 - **El preu de l'energia, factor clau en l'augment de la pobresa energètica** (febrer 2018)
- 54 - **Ocupació de qualitat:** resposta al fenomen dels treballadors i treballadores pobres (desembre 2017)
- 53 - **Els habitatges buits dels bancs.** Una oportunitat perduda per ampliar el parc d'habitatge social? (juliol 2017)
- 52 - **Escolteu-me!** L'Atenció Centrada en la Persona en el suport al procés d'envelliment (maig 2017)
- 51 - **L'atenció en salut mental dels infants i adolescents.** Noves respostes per afrontar un repte creixent (febrer 2017)
- 50 - **La precarietat laboral juvenil a Catalunya.** Una realitat incòmode (desembre 2016)
- 49 - **La millora dels Serveis Socials Bàsics a Catalunya.** Una proposta des del Tercer Sector Social (octubre 2016)

Barcelona, juny de 2025

Dipòsit legal:

B 12703-2025

Edita:

**Taula d'entitats del Tercer Sector
Social de Catalunya**

Taula d'entitats
del Tercer Sector Social
de Catalunya

Hub Social | Taula del Tercer Sector

C/Girona, 34, interior.

08010 Barcelona

T 93 310 57 07

www.tercersector.cat

Amb el suport de:

**Generalitat
de Catalunya**

Ajuntament de
Barcelona

Amb la col·laboració de:

ara

HUB SOCIAL
INNOVACIÓ PER L'EQUITAT